

הואיל משה

פרשת ואתחנן
שנת תשפ"ג

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"א"ס

דהחשש טירוף דעתו הוא מחמת אימת הציבור, ובזה פירש"י אם מובטח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת ציבור, דבזה תלוי הדבר בטבעו האיך הוא אם יש לו אימת ציבור, ועל כן מהני הבטחה כזה עיי"ש.

וי"ל דבזה נסתפק המדרש, דשפיר ידע ממתני' במסכת ברכות, אלא שלא ידע אם מה דאיתא ואם הבטחתו רשאי, קאי רק על נשיאת כפיים דעבודה שרי להפסיק כדי שלא תחבטל מצוותה לגמרי, משא"כ על עניית אמן אין להפסיק כלל, או דאפילו על עניית אמן שרי, והשיב דגם על אמן רשאי.

ולהלן (אות ט') כתב, די"ל דדבר זה תליא בפלוגתא ר' ישמעאל ור' עקיבא במסכת חולין (דף מ"ט), דאיתא שם, ר' ישמעאל אומר, למדנו ברכה לישראל מפי הכהנים, לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר ואני אברכם (ר' ישמעאל מוקי ליה אכהנים), הוי אומר כהנים מברכין לישראל והקב"ה מברך לכהנים, ר"ע אומר, למדנו ברכה לישראל מפי הכהנים, מפי גבורה לא למדנו, כשהוא אומר ואני מברכם (ר' עקיבא מוקי ליה אישראל), הוי אומר כהנים מברכין לישראל, והקב"ה מסכים על ידם וכו'.

ויש לבאר מה שאמר ר' ישמעאל ואני אברכם קאי לכהנים, דהנה הכהנים במקדש היו מברכים בשם המפורש כדאיתא במסכת סוטה (דף ל"ח), ובספר ישמח משה (פרשת נצבים) כתב, דמה שהכהן גדול היה מזכיר שם המפורש ביום הכפורים, לא בעצמו הזכירו אלא שהשכינה היה מדברת מתוך גרונו, וכמש"כ האר"י הקדוש על אמרם היה יוצא מפי כהן גדול עיי"ש, וי"ל עד"ז גם בברכת כהנים שהיה השם המפורש יוצא מעצמם כי פי ה' דיבר מפי גרונו, וזה דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל שהם רק ישימו אבל עצם הדיבור לא מפייהם הוא אלא מהקב"ה המדבר מתוך גרונו, ונודע מי שמשתמש בשם המפורש אינו רשאי ליהנות מבני אדם כדאיתא בירושלמי מסכת יומא (פ"ג-ה"א), וזה שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל היינו שם המפורש כנ"ל, וכיון שהם יודעים את שמי לכך ואני אברכם, שיהא לכהנים ברכה מהשי"ת בעצמו ולא על ידי בשר ודם, כי אין להם ליהנות מאחרים.

ומעתה י"ל, דלר' ישמעאל ואני אברכם קאי על הכהנים שצריכים לברכת ה' משום שמזכירים שם המפורש, ונמצא דבשעת ברכת כהנים בא השכינה לברך את בני ישראל ונשמע קולה מתוך גרונו של הכהנים, וא"כ ודאי דבר גדול יש בעניית אמן אחר ברכת שמים לבקש שיאמנו הדברים, ולכך

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך ושמת בטנא וגו': ואיתא במדרש רבה (א-ו) הלכה, אדם מישראל שהיה עובר לפני התיבה, מהו שיהא מותר לו לענות אמן אחר הכהנים, כך שנו חכמים, העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף, ולימדנו רבותינו, ואם היה יכול לענות שלא תטרף דעתו יענה עיי"ש, וצ"ב שייכות הלכה זו לפרשת ביכורים.

והנבס"ד, עפ"מ שכתב בשו"ת דברי יציב (ח"ו סי' כ') לבאר מה איתא במדרש תנחומא (פרשת ויחי) עה"פ ויקרא יעקב אל בניו כעין שאלת המדרש דידן, דאיתא במסכת ברכות (דף ל"ד), העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים (הש"צ בסוף כל ברכה וברכה) מפני הטירוף (שלא תטרף דעתו ויטעה לפי שש"צ הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה ובענותו אמן לא יוכל לכיון מהר ולהתחיל בברכה שלאחריה), אם אין שם כהן אלא הוא (החזק), לא ישא את כפיו (שנא לא יוכל לחזור לתפילתו לדעת לכיון להתחיל בשים שלום שדעתו מטורפת מאימת הציבור), ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפילתו (כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת הציבור) רשאי עיי"ש.

וכתב התוספת יו"ט בשם הגהות מימוניות, דמה שהתירו לישא כפיו היינו רק כדי שלא תחבטל נשיאת כפיים, ולכן אם יש שם כהן אחר לנשיאת כפיים לא ישא הש"צ את כפיו אפילו כשהבטחתו שחוזר לתפילתו, ומהאי טעמא לא התירו לו לענות אמן אפילו כשהבטחתו שיחזור לתפילתו, וכתב ע"ז התוספת יו"ט, ובספרי לחם חמודות על הרא"ש (פ"ה סי' נ"ב) כתבתי, דבמובטח לו שחוזר לתפילתו מותר לענות אמן, וכתבתי כן שהראו לי במדרש רבה פרשת כי תבוא דאיתא התם, דבהבטחתו שחוזר לתפילתו מותר לענות, לכן חזרתי לומר דמתני' לרבנותא נקט דאפילו הפסק גדול כמו נשיאת כפיים רשאי באם הבטחתו, וכש"כ לעניית אמן, אך עתה שוב ראיתי שאין למדין הלכה ממדרש וכו' עיי"ש.

והטו"ז באו"ח (סי' קכ"ח סק"י) כתב לחלק בין עניית אמן לנשיאת כפיים בהבטחתו שחוזר לתפילתו, דהחשש אינו שזה בשניהם, כי בעניית אמן הוי החשש שמכח עניין אמן יתבלבל דעתו, דהיינו כיון שהוא מתכוון שעניית אמן כראוי הסיח דעתו למחשבה אחרת, ובזה אין שייך לומר מובטח שלא תטרף דעתו, כי התחת אלקים הוא להפוך המחשבה כרצונו, כי אין דבר זה תלוי בטבע שלו, משא"כ באם נושא את כפיו

ואיתא במסכת גיטין (דף מ"ח.), א"ר יוסף, אי לאו דאמר ר' יוחנן קנין פירות קנין הגוף דמי, לא מצא ידיו ורגליו בבית המדרש, דא"ר אסי א"ר יוחנן, האחין שחלקו לקוחות הן (ראין ברירה והיו כמו שהחליפו חלקיהן), ומחזירין זה לזה ביובל (משום מצות יובל, וכיון דאמר ירושה המתחלקת היא לקיחה), אי ס"ד (קנין פירות דהיינו כל לקיחה שבשעת יובל) לאו קנין הגוף דמי (ואין מביא וקורא), לא משכחת דמייתי ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון, (ופירש"י לא משכחת מביא וקורא אלא בירושה שלא נתלקה משנפלה בימי יהושע דהיינו חד בר חד שלא היו לו ולאביו ולכל הדורות למפרע עד יהושע שני בניו אלא אחד שיחלקו ירושה) עכסה"ג.

ובתוס' (ד"ה אי לאו) כתבו, הקשה רבינו תם ואנו איך מצאנו ידיו ורגליו, דקיי"ל כר"ל דלאו קנין הגוף דמי כדאמרין במסכת יבמות (דף ל"ג), וקיי"ל נמי בדבדאורייתא אין ברירה כדאיתא במסכת ביצה (דף ל"ח), ואמרין במסכת קידושין (דף מ"ב), האחין שחלקו הרי הן כלקוחות פחות משתות נקנה מקח וכו', ותירצו ב' תירוצים, א) דדוקא בהאי דהכותב לבנו מהיום ולאחר מיתה, קיי"ל כר"ל דלאו קנין הגוף דמי, משום דאבא לגביה בריה אחולי מחיל, אבל בעלמא קיי"ל דקנין הגוף דמי, ב) דדוקא ריו"ח סובר באחין שחלקו דמחזירין זה לזה ביובל, אבל אנן קיי"ל אף דאין ברירה ולקוחות הן, מ"מ אין מחזירין ביובל, דמכר הוא דאמר רחמנא דליהדר, הא ירושה ומתנה לא, ולזה שפיר י"ל קנין הגוף, דהא אינו חוזר ביובל עכ"ד.

ובברכת הזבח (פ"ז דערכין) הובא בפני יהושע (בסוגיא) הקשה על פסקי הרמב"ם, שבה' ביכורים (פ"ד הל' ו') פסק כר"ל, דהמוכר שדיהו לפירות, הלוקח מביא ואינו קורא, דקנין פירות לאו קנין הגוף, ובהל' שמיטה ויובל (פ"א הל' כ') פסק, דהאחין שחלקו כלקוחות הן, ומחזירין זה לזה חלקו ביובל, והדרא קושית ר' יוסף לדוכתיה, דהרמב"ם לא יוכל לתרץ כמש"כ התוס', דהא פסק לגמרי כר"ל אפילו בהמוכר שדיהו לפירות, ובאחין שחלקו פסק דמחזירין זל"ז ביובל, והדרא קושיא לדוכתא עכ"ל.

וראיתי מהשפע חיים זצ"ל שכתב לתרץ, עפי"מ שכתבו התוס' במסכת ב"ק (דף פ"ח:) ד"ה הכי, שהביאו נמי הך תירוצא דכל הנהו דאית להו אין ברירה לא ס"ל דהאחין שחלקו מחזירין זה לזה ביובל רק ריו"ח לחודיה, ולהכי דייק עלה דריו"ח דלא מצא ידיו ורגליו, אבל אנן לא ס"ל שיהא תלוי חזרת יובל בכך, והוסיפו בדבריהם, דהא ריו"ח גופיה מודה דבימי יהושע היו מביאין ביכורים אפילו אי אמרין דלאו קנין הגוף דמי כדאמרין אלא חד בר חד עד יהושע בן נון, וחלוקת יהושע נמי אמרין במסכת ב"ב (דף ק"ט:) דירושה היא להם מאבותיהם, ואפיי"ה לא חזרה אותה חלוקה ביובל, דסברא היא כיון שחלקו עפ"י נביא ואורים ותומים ובגזירת הכתוב לפיכך הביאו ביכורים, והשתא בהא סברא פליגי ריו"ח ושאר אמוראי, דריו"ח ס"ל דממהיא לא ילפינן דגזירת הכתוב היתה, ושאר אמוראי סברי דמהתם ילפינן בכל חלוקת ירושה דאין מחזירין ביובל אע"ג דלקוחות הן עכ"ל התוס'.

גם להש"צ ראוי להפסיק לענות אמן זה אם הבטחתו שחוזר לתפילתו, משא"כ לרע"ק דואני אברכם קאי על ישראל שמלבד הברכה שיתברכו על ידי הכהנים יתברכו עוד מהקב"ה, א"כ בברכת כהנים אין השכינה מברכת את ישראל ממש, ואפשר תו אין עניית אמן ישראל חמור כ"כ, ואין להפסיק בתפילה כי לענות אמן זה אף שמובטח שחוזר לתפילתו עכ"ד.

ובספר שפע חיים לנישואין (סי' מ"ח) כתב דר' ישמעאל ור' עקיבא פליגי בזה, עפימ"ש"כ בהגדה של פסח זכרנו לחיים (פסקא א' א"ו"ב), דזה אם מלאכים גדולים מצדיקים תליא בזה, דאיתא במסכת כתובות (דף ה'), דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, השיב בבלי אחד ור' חייא שמו ויבשת ידיו יצרו, ומשני ידו כתיב עיי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן המסורת דידו כתיב מוכח דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, משא"כ אם דרשינן הקרי, דידיו קרינן, לא דרשינן הכי ומעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים, והא דמעשה ידיהם של צדיקים גדול ממעשה שמים וארץ, משום דצדיקים עדיפי ממלאכים, משא"כ אי אמרין דמעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים ס"ל דמלאכים עדיפי מצדיקים.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל יש אם למקרא, אז קרינן ידיו ואמרין דמעשה שמים גדולים ממעשה צדיקים, ולפי"ז מלאכים גדולים מצדיקים, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז אמרין ידו כתיב, ואמרין דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ד'), ר' עקיבא אומר, מנין לרביעית דם (היא שיעור חיתו של אדם ובלא"ה לא אקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה) שיצאה משני מתים שמטמא באהל, שנאמר על כל נפשות מת לא יבא, שתי נפשות ושיעור אחד (משמע משני בני אדם וכתב מת כדי מיתה היינו רביעית), ורבנן (פליגי עליה ואמרי עד שיהא השיעור מאדם אחד) נפשית (חסר) כתיב עיי"ש, הרי דר"ע ס"ל יש אם למקרא. ולהלן (דף ד') איתא, לטטפת לטטפת לטוטפות (בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת וזיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא), הרי כאן ארבע (ר' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת) דברי ר' ישמעאל, עיי"ש בתוס', הרי דר' ישמעאל ס"ל יש אם למסורת עיי"ש.

ומעתה א"ש דר' ישמעאל לשיטתו דס"ל יש אם למסורת, ומעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, א"כ לא איצטרך קרא שהקב"ה מסכים על ידם, שהרי כביכול מעשיהם גדולים יותר, משא"כ ר"ע לשיטתו דס"ל יש אם למקרא, ולא ס"ל דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, לדדידה צריך קרא דהקב"ה מסכים על ידם עכ"ד.

ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון, ועכצ"ל דכך נאמרה מצוותה בגזירת הכתוב שהרי כבר בכניסתם לארץ ישראל כשחלק יהושע את הארץ קבלוה בתורה ירושה, ומינה דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, דס"ל יש אם למסורת, ומעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים, ולפי"ז ואני אברכם קאי על הכהנים, ובשעת ברכת כהנים בא השכינה לברך את ישראל, וא"כ י"ל דברכתם חמור שראוי אפילו להש"צ להפסיק בתפילה ולענות אמן אחר הכהנים כי ברכת ה' הוא, ולכן נתעורר לשאול כענין, והשיב דאה"נ דאם הבטחתו שלא יטרוף רשאי לענות אמן ודו"ק.

****

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: ואיתא במדרש הובא בספר חוט המשולש (שער אשה), **אומר היה ר' מאיר בזכות מצות בכורים תזכו ליכנס לארץ ישראל עיי"ש**, ובספר חוט המשולש כתב, דדרכו תמיד לפרש כל מקום שאמר היה פלוני אומר, שדייק בזה הלשון לומר, שמאן דאמר זה לשיטתו אזיל במאי שאמר כבר במקום אחר עיי"ש.

והנבס"ד, בהקדם מש"כ בספר חוט המשולש לבאר דברי המדרש, דאיתא במסכת כתובות (דף צ"ג), אמר ר' יהושע בן לוי, כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת מנעל (שהרואה אומר עבד כנעני הוא) עיי"ש, אמנם בירושלמי (ברכות פ"ח ה"ה) כן דייק בהגהות מרדכי במסכת גיטין (ס"י תס"א) מובא בטו"ז או"ח (ס"י קכ"ח סקל"ט), דאסור לרב להשתמש בתלמיד שהוא כהן, אלא שדנו הפוסקים היכא דגם הרב הוא כהן אי שרי ליה להשתמש בתלמיד כהן, (עיין באר היטב או"ח סי' קכ"ח סק"ח משרית נשאל דוד, ובהגהות חכמת שלמה), ולכאורה יש להוכיח להיתר מהא דאיתא במסכת כתובות (דף ק"ה:), כל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב בכורים, שנאמר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלקים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו, וכי אלישע אוכל בכורים היה, אלא לומר לך כל המביא דורון לתלמיד חכם כאלו מקריב בכורים, ונדחקו רש"י ותוס' דדלמא באמת אלישע היה כהן עיי"ש.

אך יש להביא ראיה דלאו כהן היה, מהא דאיתא במסכת ברכות (דף ט:), אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו, למד לא נאמר אלא יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה עיי"ש, והשתא אי נימא דאפילו כשהרב כהן אסור להשתמש בתלמיד כהן, א"כ ע"כ מוכרח דאלישע לא היה כהן, דאל"ה א"כ אע"ג דאליהו היה כהן כדאיתא במסכת ב"מ (דף ק"ד:), מ"מ היאך הותר לו להשתמש עם אלישע, ולמה נדחקו רש"י ותוס' להוכיח דאלישע לא היה כהן, ועכצ"ל דס"ל לרש"י ותוס' דרב כהן רשאי להשתמש בתלמיד כהן, ולכן ליכא להוכיח דאלישע לא היה כהן ממה דאליהו השתמש בו.

ואפ"ל דהנך אמוראי פליגי בהא אי ארץ ישראל ירושה מאבותינו, דריו"ח ס"ל דאר"י אינה מוחזקת מאבותינו ומה שזכו ישראל בארץ לאו בתורת ירושה מאבותם הוי, וממילא אין ללמוד מדור באי הארץ לגבי כל חלוקת ירושה, ולהכי קאמר דאי לאו דקנין הגוף דמי לא משכחת דמייתי ביכורים, ושאר אמוראי ס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו וישראל זכו בה בתורת ירושה, ולכן שפיר יש ללמוד ממה שנצטוו ישראל על מצות ביכורים דגם יורשים מביאים ביכורים, ומבואר מזה דאי ס"ל דאר"י מוחזקת מאבותינו שפיר אפ"ל דהגם דקנין פירות ל"ה כקנין הגוף אפ"ה שפיר מביאים ביכורים, דגזירת הכתוב הוא דגם בירושה מביאים ביכורים שהרי כל באי הארץ זכו בתורת ירושה וכנ"ל בתוס'.

וממילא שפיר מתורץ דברי הרמב"ם, דהרמב"ם ס"ל דהא דאמר רב יוסף אי לאו דאמר ריו"ח קנין פירות כקנין הגוף דמי לא משכחת דמייתי ביכורים וכו', היינו משום דריו"ח ס"ל דאר"י אינה מוחזקת מאבותינו, ומשו"ה לדידיה ליכא למילף מבאי הארץ שנצטוו במצות ביכורים דאף בחלוקת ירושה מביאים ביכורים, ולכן אי לאו דאמר דהוי כקנין הגוף לא מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד, אבל הרמב"ם לשיטתו דס"ל דאר"י מוחזקת מאבותינו וכמש"כ הכסף משנה בהל' תרומות (פ"א הלכה כ"ה) ועיי"ן בספר פרשת דרכים (דרוש ט), ולפי"ז שפיר ילפינן מבאי הארץ דגם בירושה מביאין ביכורים אע"ג דל"ה כקנין הגוף עכ"ד השפע חיים זצ"ל.

ואיתא במס' ב"ב (דף ק"ט:), דבנות צלפחד היו מסופקין בזה אי ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, אם מה דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה, הפי' דהוא ירושה להם מאבותיהם, או מורישין ואינם יורשין ואינה מוחזקת, עיי"ש. והקשה בס' צידה לדרך דלכאורה מה ספק יש בזה, דהרי מוכרח דהפי' של מורשה הוא דירושה היא להם דהא כתיב תורה צוה לנו משה מורשה וגו', ושם ודאי לא שייך לפרש מורישין ואינם יורשין וא"כ ע"כ דפי' מורשה היינו ירושה, ותירץ דשם דרשינן אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, ולכן אין ראיה משם.

וכתב בספר בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד מדפ"ס) דזה שייך רק למ"ד יש אם למקרא, ואזלינן בתר הקרי ולכן י"ל אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, אבל אי ס"ל יש אם למסורת א"כ ע"כ דפי' תיבת מורשה הוא דירושה היא להם, ושפיר מוכח דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, וכ"כ במשען המים עה"ת (פ' אמור), ולפי"ז נמצא דאי ס"ל יש אם למקרא אין לנו ראיה דארץ ישראל מוחזקת כיון דיש לפרש לשון מורישין ואינם יורשין, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת מוכרח דארץ ישראל מוחזקת דע"כ פי' מורשה הוא ירושה, כדחזינן בפסוק תורה צוה לנו משה מורשה.

ומעתה יבואר שייכות שאלת המדרש, דכאשר התורה בא להורות על מצות ביכורים, ותתעורר הקושיא איך משכחת לקיים מצות ביכורים, הלא אנן קיי"ל דהאחיז שחלקו לקוחות הן וקנין פירות לא הוי כקנין הגוף, א"כ לא משכחת דמייתי

מיתבי, כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו (במדן כתיב ומדבעו טומאת שבעה אלמא מיטמו), ומשני דילמא איקטיל חד מישראל, רבינא אמר נהי דמעטינהו קרא מאטמויי באהל דכתיב אדם כי ימות באהל, ממגע ומשא מי מעטינהו קרא (וגבי מגע אשכחן נוגע בעצם או בחלל דלא כתיב אדם הלכך אע"ג דלא מיקרו מטמו במגע ובמשא) עיי"ש, מבואר מזה דמטומאת מגע ומשא לא מעטינהו קרא וגם קברי עכו"ם מטמאים במגע ומשא, א"כ אליהו שנגע בהילד כדכתיב בקרא ויתמודד על הילד שלש פעמים וגו' ופירש"י מלשון מדה נשתטח עליו, א"כ האיך כתב הרבינו בחיי דאמרינן קברי עכו"ם אינן מטמאין.

אך י"ל דזה תלוי באשלי רבכיי במחלוקת הרמב"ם והיראים מובא בהג"מ בהל' אבל (פ"ג-ה"א), דהרמב"ם ס"ל כרבינא דמטמא במגע ומשא, והיראים סובר דגם במגע ומשא אינו מטמא, ועל קושית הגמ' ממלחמת מדין דנצטוו ישראל כל הנוגע בחלל תתחטאו, יתרץ היראים כתרץ הראשון של הגמרא דילמא איקטיל חד מישראל, ועיין במלמ"מ בהל' אבל (פ"ג-ה"א) אריכות בזה, ועיין בספר דבש לפי מהחיד"א (מערכת צ אות כ), ובספר פתח עינים מסכת יבמות (דף טו).

אך לכאורה מה שחידש היראים דקברי עכו"ם אינן אפילו במגע, צ"ב מנ"ל הא, הא לכאורה מש"ס דמסכת יבמות (שם) משמע דליכא מאן דפליג עליה, אך כתב בספר בנין אריאל (פרשת מטות), דהיראים הוציא דין זה ממה דדרשו חז"ל (עיין בילקוט פרשת מטות) דפנחס בעצמו הרג את בלעם ולמדו זאת מקרא, עיין בתרגום יונתן (פרשת מטות ל"א-ח), א"כ קשה הלא פנחס היה כהן ואיך נטמא לו במגע, דהא בתורה כתיב דהרגו לפי חרב, והוה כאלו נגע בעצמו של בלעם דחרב הרי הוא כחלל כדאיתא במסכת פסחים (דף י"ד), ומכאן הוציא היראים דינו דקברי עכו"ם אינן מטמאין אף במגע ומשא.

אך זה תלוי במחלוקת הגמרא מתי נתכהן פנחס, דאיתא במסכת זבחים (דף ק"א), אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא, לא נתכהן פנחס עד שהרג לזמרי, דכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם (תחת אשר קנא אלמא מכאן ואילך הוא), ורב אשי אמר, לא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים (בימי יהושע בשבט בני גוד ובני ראובן שבנו את המזבח בעבר הירדן ובקשו שאר השבטים לעלות עליהם לצבא ושלחו את פנחס לדבר עמיהם), דכתיב וישמע פנחס הכהן ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל וגו' (בכל מקום אתה מוצא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אין כהונה כתובה אלא באלעזר וכאן כתובה בפנחס) עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דנתכהן פנחס כשהרג זמרי, שפיר איכא ראייה לשיטת היראים דקברי עכו"ם אינן מטמאין במשא מפנחס שהיה כהן והרג בלעם, אך למ"ד דפנחס לא נתכהן עד ששם שלום בין השבטים, ואפילו ככהן הדיוט לא נחשב עד הזמן ההוא, לפי"ז ליכא ראייה מפנחס לשיטת היראים עכ"ד הבנין אריאל.

וכתב הטל חיים די"ל דמחלוקת הנ"ל מתי נתכהן פנחס תליא אי כהני שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, דאי הוי שלוחי דידן הוי כמו חזן הכנסת דאיתא בשו"ע או"ח (סי' נ"ג סעיף י"ט) דאפילו

והמפ' נדחקו לבאר דברי המדרש הנ"ל שאמר ר' מאיר עשה מצוה זו שבשבילה תזכו ליכנס לארץ ישראל, הרי טרם כניסתם לא"י לא היה בידם לקיים מצות בכורים, דאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה, והיאך יתכן לומר שבזכות קיום מצות בכורים יזכו ליכנס לארץ, אמנם י"ל עפ"י"ד הגמ' הנ"ל דכל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב בכורים, א"כ שייכי הך מילתא גם בעודם במדבר שבזכות שיגישו מנחה לת"ח שהוא כעין מצות בכורים בשכר זאת יכנסו לארץ, אך כ"ז דדורון לת"ח הוי כבכורים אתיא דייקא אי נימא דאלישע לא היה כהן, ואפי"ה כתיב ביה ויבא לחם בכורים ש"מ דכל המביא דורון לת"ח וכו', והא דאלישע לא היה כהן מוכח ממה שהשתמש עמו אליהו וכנ"ל, אך אי נימא דאליהו גופיה הוי כהן א"כ ליכא להוכיח דאלישע לא היה כהן, די"ל דאלישע נמי היה כהן, ואפי"ה הותר לאליהו להשתמש בו, כיון דרב כהן רשאי להשתמש בתלמיד כהן.

והנה יש להוכיח דאליהו לא היה כהן, דאיתא במסכת ב"מ (דף קי"ד), אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו דקאי בבית הקברות, אמר לאו כהן הוא מר, מאי טעמא קאי מר בבית הקברות וכו', ובתוס' שם (ד"ה אמר) כתבו, תימה לר"י איך אפשר לומר דאליהו הוא כהן, א"כ היאך החיה בנה של האלמנה כיון דהיה כהן, וכתיב ויתמודד על הילד וגו' עיי"ש, אך יש לדחות דאיתא ברבינו בחיי (פרשת פנחס) דבן הצרפית עכו"ם הוי, ור"ש דריש במסכת יבמות (דף ט"א), אדם כי ימות באהל אתם קרויין אדם ואין עכו"ם קרויין אדם, וא"כ שפיר י"ל דאליהו היה כהן ואפי"ה שרי ליה לטמא לבן הצרפית דאין עכו"ם מטמא באהל, כנודע שיטת היראים (סי' שכ"ב) דלר"ש אפילו במגע ובמשא אין מטמאין, ועיין בנימוקי יוסף ב"מ (דף ט"ט מדפי הרי"ף) ובב"י יור"ד (סי' ס"ע"ב), ואמנם אליבא דר"מ במסכת סנהדרין (דף נ"ט) דדריש דגם עכו"ם נקרא אדם וכמש"כ רש"י שם דחולק על ר"ש, א"א לתרץ כנ"ל ושפיר מוכח מהא דנטמא לבן הצרפית דלא היה כהן.

ומעתה שפיר מבואר דברי המדרש, אומר היה ר' מאיר וכו', דדייקא ר"מ לשיטתו דס"ל דגם עכו"ם בכלל אדם, וא"כ אין לומר דנטמא אליהו לבן הצרפית משום דלא שייך טומאה בעכו"ם, וע"כ דאליהו לא היה כהן, וא"כ בהכרח דגם אלישע לא היה כהן דאל"ה האיך נשתמש בו אליהו, וצ"ל דמה דכתיב ויבא לאיש האלקים לחם בכורים היינו משום דכל המביא דורון לת"ח כאילו הקריב בכורים, ומזה דאפשר לקיים מצות בכורים גם בטרם ייכנסו לארץ ישראל, ולכן דריש ר"מ עשה מצוה זו שבזכותה תזכו להיכנס לארץ עכ"ד.

ועפ"י"ז י"ל באופן אחר, עפימש"כ בספר טל חיים (פ' פנחס) להקשות עמש"כ הרבינו בחיי דלכן טימא אליהו לבן הצרפית משום דקברי עכו"ם אינן מטמאין, הלא איתא ביבמות (ס"א) וכן היה רשב"י אומר, קברי עכו"ם אינן מטמאין באהל (את המאהיל עליהם), שנאמר ואתן צאני צאן מרעיית אדם אתם, אתם קרויין אדם ואין העכו"ם קרויין אדם (וגבי טומאת אהל כתיב אדם כי ימות באהל).

התפילות, תפילה שהוא נגד הקרבנות נקרא אשי ישראל, הרי שהתפלה בגדר עבודת קרבנות, ומשו"ה שפיר י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן.

ובזה מתורץ קו' התוס', די"ל דר"ה בריה דרב יהושע ס"ל תפלות כנגד אבות תקנום, ולכן לדידיה העבודה הו"ל בכלל מידי דלא מצי עביד, וע"כ ס"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא, אבל הגמ' במסכת נדרים קאי להמ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום, והו"ל בכלל מצי עביד, ולכן שפיר איבעיא ליה אי הוה שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא עיי"ש, וכ"כ בספרו חכמת התורה פ' לך (דף שכ"ז) עיי"ש, והיוצא לנו מזה דאי ס"ל תפלות כנגד תמידין תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דידן, משא"כ אי ס"ל תפלות אבות תקנום, אז י"ל דכהנים הוה שלוחי דרחמנא.

ובספר בית האוצר (ח"א כללא' אות ד) ד"ה וע"ע ברכות כתב, דהא דפליגי אי תפלות אבות תקנום או כנגד תמידין תקנום, תליא אי למדין מקודם מתן תורה, דמ"ד דאבות תקנום ס"ל דלמדין מקודם צ"ת, משא"כ מ"ד דכנגד תמידין תקנום, ס"ל דאין ללמוד ולהוכיח כלל מקודם מתן תורה עיי"ש.

ואיתא בחולין (דף פ"ה), מאי טעמיה דר"מ באותו ואת בנו (דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה), אמר ר' יהושע בן לוי, גמר שחיטה שחיטה משחוטי חוץ, מה התם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, אף הכא נמי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, מאי טעמא דר"מ בכיסוי הדם, א"ר שמעון בן לקיש גמר שפיכה שפיכה משחוטי חוץ, מה להלן שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, אף כאן שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה.

ובגמ' (שם) פריך, ור"ש (דס"ל שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה) מאי טעמא, א"ר מני בר פטיש גמר מטבוח טבח והכין מה להלן שחיטה ראויה (כדכתיב כי אתי יאכלו) אף כאן שחיטה ראויה, ופריך הגמ', ור"ש נמי ליגמר משחוטי חוץ, ומשני, דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים עיי"ש, ור"מ נמי ליגמר מטבוח טבח, ומשני דנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מטביחה, והקשו התוס' (ד"ה דנין) דגבי תשלומי דו"ה נמי מחייב ר"מ בשחיטה שאינה ראויה כמבואר במסכת ב"ק (דף ע"א), והתם הו"ל למילף מטבוח טבח דהו"ל טביחה מטביחה דוטבחו כתיב, ותירצו אי נמי דמה דאמר דנין שחיטה משחיטה היינו דדנין דבר הנאמר בסיני מדבר הנאמר בסיני ולא מטבוח טבח והכין שלא נאמר בסיני, ואע"ג דהוי טביחה מטביחה עיי"ש.

וכתב בספר כרם חמד (פרשת תורית) בביאור דבריהם, דר"מ ס"ל דאין ללמוד מטביחה שלא נאמר בסיני, כיון דאין למדין מקודם מ"ת כמבואר בירושלמי מו"ק (פ"ג ה"ה), ולפי"ז ר"מ ור"ש פליגי אי למדין מקודם מתן תורה, דר"ש דילף מטבוח טבח ס"ל למדין מקודם מ"ת, ור"מ ס"ל דאין למדין מקודם מ"ת עיי"ש מש"כ בזה.

אחד יכול לעכב, משא"כ אי הוי שלוחי דרחמנא לא בעי כלל להסכמת הבעלים, ולפי"ז מאן דס"ל דפנחס נתכהן מיד כשהרג לזמרי, ס"ל דכהנים הוי שלוחי דרחמנא ואף אם לא נתרצי הבעלים שהוא יעשה העבודות בקרבנות שהקרבנות הם בשביל כלל ישראל, אין הם יכולים לעכב דשלוחי דרחמנא ניהו ואינו תלוי כלל בריצוי הבעלים, ולמ"ד דנתכהן פנחס כששם שלום בין השבטים ס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן והיה צריך לריצוי הבעלים.

נמצא לפי"ז דאי ס"ל דכהנים הוי שלוחי דידן ולא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים, ולפי"ז כשפנחס הרג לבלעם לא נתכהן עדיין, והיה אז מותר לטמא עצמו עם מתים, ולפי"ז אין ראיה דקברי עכו"ם אינן מטמאין במגע ובמשא, אלא אמרינן דמטמאין, דהא אין לנו ראיה שאינו מטמא במגע ובמשא, ושוב אי אפשר לומר דפנחס זה אליהו, דהיאך היה יכול לטמא עצמו לבן הצרפית אם היה כהן, דאפילו אי אמרינן דעכו"ם היה, מנלן דעכו"ם אינו מטמא במגע ובמשא, אבל אי ס"ל כהנים הוי שלוחי דרחמנא ולפי"ז נתכהן פנחס כשהרג לזמרי, ובעת שפנחס הרג את בלעם כבר היה נתכהן בכהונה, ולפי"ז עכצ"ל דקברי עכו"ם אינן מטמאים במגע ובמשא כשיטת היראים, ולפי"ז שפיר י"ל דפנחס זה אליהו ואליהו היה יכול לטמא עצמו לבן הצרפית כיון דהיה עכו"ם ואינו מטמא במגע ובמשא עכ"ד הטל חיים.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ג), אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הני כהני (לענין הקרבת קרבנות) שלוחי דרחמנא ניהו, דאי סלקא דעתך שלוחי דידן ניהו מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדינן ואינהו מצי עבדי עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה דאמר) דבמסכת נדרים (דף ל"ה) מיבעיא ליה להגמ' אי כהני שלוחי דידן ניהו או שלוחי דרחמנא, ולא איפשטא האיבעיא, ולמה לא פשטוה מהא דר"ה בריה דרב יהושע עכ"ק.

ובספר בנין שלמה על הרמב"ם הל' תפלה (פ"א-ה"א) כתב לתרץ קושית התוס' הנ"ל, דהנה במסכת קידושין (שם) פריך הגמרא על ר"ה בריה דרב יהושע, ולא, הא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה ושלוחי מצי משוי, ומשני, ולא היא, ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל (שיהיו הן עובדים את העבודה), עבד שייך בגיטין, דתניא, נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו (אם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו), אבל לא מיד רבו שלו (אם היו שניהם של איש אחד) עיי"ש, הרי מזה דאם שייך במקצת אותו דבר הו"ל בגדר מצי עבד דמצי משוי שליח.

ולפי"ז למ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום, א"כ ישראל נמי איתנייהו בתורת קרבנות דהרי רמיא עליה חובת תפלה, וא"כ י"ל דמשו"ה כהני הוי שלוחי דידן, כיון דכל ישראל נחשבו בגדר איתנייהו במקצת תורת קרבנות משום תפלות כנגד תמידין תקנום והו"ל התפלה כעין עבודה, ועיין בטו"ז או"ח (סי' ק"כ סק"א) דלחד פירושא ואשי ישראל הכוונה על

אך איתא במסכת שבת (דף פ"ח), אמר ר"ל, מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למ"ל (מאי שנא דכתיב ה"א ביום גמר מעשה בראשית), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, [הששי משמע הששי המיוחד במקום אחר, כדאמרינן בחולין (דף צ"א), הירך המיומנת, אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר מעשה בראשית תלוי ביום הששי והוא ששה בסיון שנתנה בו תורה] עיי"ש, ולפי"ז ליכא קרא לתוספת שבת.

ובספר נחלת בנימין (מצוה ל"ו אות ד) העיר בהא דאמרינן דהקב"ה התנה תנאי במעשה בראשית, דהיאך חל התנאי בשעת בריאת העולם, הרי בדיני התנאים צריך שיקדים התנאי למעשה, ואם הקדים המעשה לתנאי תנאי בטל ומעשה קיים כמבואר במסכת ב"מ (דף צ"ד), ואחז"ל דבמאמר ראשון נברא העולם, ובהכרח דהתנאי היה לאחר שכבר נבראו שמים וארץ, והו"ל מעשה קודם לתנאי ובכה"ג לא מהני התנאי עכ"ק.

ובספר אור תורה פרשת בראשית (אות ח) הביא מספר זרע אברהם לתרץ, עפי"מ דאיתא במסכת חגיגה (דף י"ב), שהארץ מאמצעיתו נברא והיתה מתרחבת והולכת כשני פקעיות של שתי, וכ"ה במדרש בראשית רבה (פרשה ה-ה) דלכך נקראת ארץ שרצתה לעשות רצון קונה, וא"כ י"ל דמיד אחר שנברא טבור העולם (אכן השתיה שמשם הושתת העולם כמבואר במסכת יומא דף נ"ד:) התנה הקב"ה התנאי ושפיר חל התנאי על חלק העולם שהיתה מתרחבת והולכת דלגבה הו"ל תנאי קודם למעשה.

ובזה תירץ באו"ת (אות ט) קושית המפ' בהא דניתנה תורה על הר סיני משום דאין לך הר שלא עבדו ע"ז כמבואר במסכת ע"ז (דף מ"ח:), והקשו דא"כ מדוע לא ניתנה תורה על הר המוריה דנבנה עליו ביהמ"ק דבודאי לא נעבד בו ע"ז דא"כ היה אסור לגבוה, ולהנ"ל מבואר דהנה אמרו חז"ל דכפה הקב"ה הר כניגית וכו', וביארו המפ' דהיינו משום התנאי שיחזור העולם לתוהו ובוהו, ומעתה מובן דמשו"ה לא ניתנה התורה בהר המוריה כיון שהתנאי לא חל רק על אותו חלק בעולם שהיה מרחיב והולך אחר התנאי, משא"כ הר המוריה מקום המקדש ששם הושתת העולם וכבר נבראה קודם התנאי לא חל עליה התנאי, שהרי אצלה היה התנאי דלאחר מעשה, ולכך לא היה שייך לכפות את הר המוריה לאיים עליהם משום התנאי, שהרי באותו מקום לא חל התנאי, ולכן ניתנה התורה דווקא על הר סיני עיי"ש.

מבואר מזה דהך דאמרינן דתנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, א"ש רק להמ"ד דעולם מאמצעיתו נברא, דאז שפיר י"ל דחל התנאי שהתנה אחר שהתחיל בריאת העולם טרם שהיה מרחיב והולך, דהו"ל תנאי קודם למעשה דהתנאי קיים, משא"כ להמ"ד דעולם מצדדין נבראו, נמצא דהתנאי היה רק אחר שנברא העולם, ובכה"ג לא חל התנאי דהו"ל מעשה קודם לתנאי.

ובזה יבואר לנכון דברי המדרש, אומר היה ר"מ עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ, דדייקא ר"מ לשיטתיה דס"ל דאין למדין מקודם מתן תורה, ולפי"ז ס"ל תפילות כנגד תמידין תקנום, ולפי"ז י"ל דכהנים הוי שלוחי דידן, ולא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים, וכשפנחס הרג את בלעם עדיין לא נתכהן בכהונה, ולפי"ז אין לנו ראייה לשיטת היראים דקברי עכו"ם אינן מטמאים במגע ובמשא, ולפי"ז אי אפשר לומר דפנחס זה אליהו דהאיך היה יכול אליהו לטמא עצמו בבן הצרפתי, דאין לומר דהילד היה עכו"ם, דהא אין לנו ראייה דעכו"ם אינו מטמא במגע ובמשא, ולפי"ז דאליהו לא היה כהן, א"כ ע"כ גם אלישע לא היה כהן, דאי היה כהן היאך היה מותר לשמש אליהו וכנ"ל מהירושלמי דאסור, ולפי"ז עכצ"ל דמה שהביאו לו לחם בכורים לאו בכורים ממש היה, אלא כיון דאלישע היה תלמיד חכם והמביא דורון לתלמיד חכם כאלו הקריב בכורים, ולכן אמר הקרא שהביאו לו לחם בכורים, ונשמע מזה דיכולין לקיים מצות בכורים קודם שנכנסו לארץ, ולכן דרש ואמר עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ ודו"ק.

ב) עוי"ל, עפימש"כ בספר כרם חמד (פרשת במדבר ופרשת ואתחנן) לבאר מה שדרשו חז"ל במסכת קידושין (דף ל"ז:) ביאה דכתב רחמנא גבי פסח למה לי, לומר עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ, דדרשה זו א"ש דווקא למאן דס"ל דשכר מצוה איכא בהאי עלמא, דלפי"ז שפיר י"ל דבשכר קיום המצוה יזכו להיכנס לארץ, משא"כ למאן דס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא לא מצינן למידרש הכי עיי"ש, ולפי"ז גם הדרשה גבי בכורים עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ א"ש רק אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא.

ובספר כסף נבחר (פרשת בחקותי) כתב לבאר מה דכתיב אם בחקותי תלכו וגו', דאעפ"י דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא אלא לעתיד לבוא ליום שכולו שבת, מ"מ מדין תוספת מחול על הקודש יכולין לקבל שכר על המצוות גם בהאי עלמא, וזה שאמר הכתוב אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו וגו' רצ"ל את הטפל, היינו לרבות תוספת מן החול על הקודש, אזי במדה כנגד מדה ונתתי גשמיכם בעתם וגו', שתוכלו לקבל שכר גם בהאי עלמא בבחינת תוספת שבת עכ"ד.

אך כ"ז א"ש אי ס"ל תוספת שבת דאורייתא, אז שפיר י"ל דמקבלין שכר משום תוספת שבת, משא"כ אי ס"ל דתוספת שבת הוא רק מדרבנן, אז אין בדין לקבל שכר בהאי עלמא מדין תוספת שבת.

ותוספת שבת ילפינן במדרש רבה בראשית (פרשה ט-ט"ד), דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, אמר ר' יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם על כן כתיב הששי [נפרש"י ה"א יתירה להרבות שעה ראשונה, אחרונה ליום ששי ראשונה לשבת וכ"כ במתנות כהונה עיי"ש].

אך בספר פני יצחק (ח"ו דף ג') כתב לסתור טענת המלאכים
דהתורה שייכת להם משום דינא דבר מיצרא, דנקטינן מעשה
גדול מתלמוד, והמלאכים אי אפשר להם לקיים התורה אלא
ע"י תלמוד ולא על ידי מעשה, וכבר פסק הרמ"א בחו"מ (סי'
קע"ה סכ"ג), דכל היכא דאיכא פסידא למוכר ליכא טענת בר
מיצרא, וכיון שאי אפשר להמלאכים לקיים התורה במעשה
איכא פסידא למוכר עכ"ד.

ולפי"ד מוכח דר' מאיר דדרש והנה טוב זה המות, דמכח זה
קיבלו בני ישראל התורה ולא המלאכים, ע"כ דס"ל דתלמוד
גדול ממעשה, דאי ס"ל מעשה גדול מתלמוד, א"כ י"ל דלכך
לא קיבלו המלאכים את התורה, דהם אינם יכולים לקיים
התורה על ידי מעשה, ולא הוצרך לדרוש והנה טוב דקאי על
המיתה, וע"כ דר"מ ס"ל דתלמוד גדול ממעשה.

ומעתה מבואר דברי המדרש, דר"מ דס"ל והנה טוב קאי על
מיתה, וע"כ דס"ל דתלמוד גדול ממעשה, וס"ל שמים נברא
תחילה, וס"ל דמן הצדדין נברא העולם, ולפי"ד התנאי היה רק
אחר שנברא העולם, ובכה"ג לא חל התנאי דהו"ל מעשה
קודם לתנאי, וקרא דיום הששי קאי על תוספת שבת דהוא
מה"ת, וא"כ י"ל דמקבלין שכר בעולם הזה מדין תוספת
שבת, ולכן ס"ל עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ, כיון
דשכר מצוה איכא בהאי עלמא ודו"ק.

****

**ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך
אתה והלוי והגר אשר בקרבך: ואיתא בילקוט פרשת ראה
(אות תצ"ב), ושמחת בכל הטוב, אין טוב אלא תורה דכתיב
כי לקח טוב נתתי לכם, לפיכך משה מזהיר את
ישראל עשר תעשר, ע"כ וצ"ב.**

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר בתי נפש (בפרשתן) לבאר המדרש,
דאיתא במדרש רבה פרשת נצבים (פרשה ח-ב), ואם תאמרו שמא
לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי לכם אלא לטובתכם,
שמלאכי השרת נתאוור לה ונעלמה מהן וכו' עיי"ש, ויש לפרש
עפ"מש"כ בעיון יעקב עמ"ס ברכות (דף ה.) לבאר תחילת
המדרש, דלכאורה מהיכא תיתי לומר ח"ו שהתורה ניתן לרעה,
והלא התורה הקדושה מתוקה מדבש ונופת צופים, וכל חפצין
לא ישו בו.

אך י"ל דאיתא במסכת ברכות (ס), אמר ר' זירא, בא וראה
שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר
חפץ לחבירו, מוכר עצב (שפירש הימנו דבר חשוב כזה ומתוך דוחקו מכרו)
ולוקח שמח, אבל הקב"ה אינו כן, נתן להם תורה לישראל
ושמח (שהיה הקב"ה מזהירם מלעזוב אותה ומשבחה לפניהם בלקח טוב אחר שנתנה להם),
שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו עיי"ש.

ובגליון ישראל סבא (גליון ס"ח דרוש לשבת חנוכה) כתב השפע חיים
זצ"ל, דזה אי העולם מאמצעיתו נברא או מן הצדדין נברא,
תליא במחלוקת ב"ש וב"ה במסכת חגיגה (דף י"ב), אי שמים
נברא תחלה או הארץ נברא תחלה, דאיתא (ס) דבשעה שברא
הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי,
עד שגער בו הקב"ה והעמידו, שנאמר עמודי שמים ירופפו
ויתמהו מגערתו עיי"ש, ומבואר במד"ר בראשית (פרשה א-ט"ו)
דאמר רשב"י דשמים וארץ נבראו כאלפס וכסויה וכו' עיי"ש,
ולכן למ"ד דהארץ נברא תחלה שפיר י"ל דתחילת הבריאה
היה באמצע העולם, והיה מרחיב והולך עד שהקב"ה
העמידה, משא"כ למ"ד דשמים נברא תחלה, וא"כ מיד
בתחלה הוקף הארץ כמין כיסוי א"כ לא שייך לומר שהארץ
היה מרחיב והולך, ולדידיה בהכרח צ"ל דמן הצדדין נברא
העולם עיי"ש.

ואיתא במסכת חגיגה (דף י"ב), בית שמאי אומרים השמים
נבראו תחילה ואח"כ הארץ, שנאמר בראשית ברא אלקים את
השמים ואת הארץ, ובית הלל אומרים ארץ נבראת תחילה,
שנאמר ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים עיי"ש.

ובספר מעשה רוקח (ס) כתב, דפלוגתת ב"ש וב"ה תליא אי
ס"ל דתלמוד גדול ממעשה או מעשה גדול מתלמוד, דשמים
וארץ לא נבראו אלא בשביל התורה ובעליונים לא שייכי
מצות מעשיות, אך עיקר הלימוד הוא בישיבה של מעלה,
ולפי"ד ב"ש סברי תלמוד גדול ממעשה ולכן השמים נבראו
תחלה, וב"ה סברי דמעשה גדול מתלמוד ולכן הארץ נברא
תחלה עיי"ש.

ולכאורה יש להוכיח דר' מאיר ס"ל דתלמוד גדול ממעשה,
דאיתא בבראשית רבה (פרשה ט-ה), בתורתו של ר' מאיר מצאו
כתוב, והנה טוב מאד, הנה טוב מות עיי"ש, ודקדקו המפ'
דאמאי דייקא בתורתו של ר' מאיר כתוב כן.

וכתב בספר עיר דוד (אות שי"ט) לבאר דברי המדרש, דאיתא
במסכת שבת (דף פ"ח), דכשעלה משה למרום אמרו מלאכי
השרת לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל
תורה בא, אמרו לפניו וכו' מה אנוש כי תזכרנו וגו' תנה הודך
על השמים וכו' עיי"ש, וכתבו המפרשים, דטענתם היתה
שהתורה נתתן להם מכח דינא דבר מצרא, דכיון דהשראת
השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים
בהתורה עפ"י שורת הדין, [עיי"ן בבב"י במאמרים לחג
השבועות (מ"ב אות י"ט) עיי"ש].

ואיתא במדרש שוחר טוב (מזמור ח), דהקב"ה אמר להמלאכים
אין התורה מתקיימת בכם, למה, שאין ביניכם מיתה, וכתביב
בתורה אדם כי ימות באהל וכו' עיי"ש, ומשום הכי שפיר
קאמר טוב מאד זה המות, דלולי המיתה לא היו ישראל
מקבלין את התורה עכ"ד העיר דוד.

ובספר ילקוט ראובני השלם פרשת בא (אות ק"ד) הביא מספר ציוני (פרשת לך לך) עה"פ והכנעני אז בארץ וז"ל, כברית בין הבתרים כשנגזר גלות על אבותינו, ירדו מלאכי השרת למצרים, ושהו שם עד שבאו ישראל לשם ויצאו משם, כל אותו זמן היו המלאכים שם, וכשנגאלו ישראל יצאו המלאכים אתם, ולכן התחיל חשבון הגאולה מברית בין הבתרים שהרי המלאכים נשתעבדו מאותה שעה, והיינו דכתיב יצאו כל צבאות ה' אלו המלאכים עכ"ל, וכ"כ בספר בגדי אהרן (פרשת וארא), ולפי"ז ליכא להוכיח דהיה להם דין עבר עברי, דהרי לא הלילות השלימו, וא"כ לא קיבלו הביזה מדין הענקה, ומעתה יש לפרש ויקחו לי משלי.

אך המפ' דחו תירוץ זה, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח:) דבשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו תנה הודך על השמים וכו', ומשה השיב להם כתיב בתורה אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כלום למצרים ירדתם וכו' עיי"ש, מבואר מזה דלכך זכו בני ישראל לקבל התורה ולא המלאכים, מחמת שהמלאכים לא היו במצרים, ולדברי הילקוט הנ"ל הרי שפיר היו במצרים.

ומעתה מבואר דברי המדרש הנ"ל לא לרעתכם נתתי לכם התורה, רצ"ל שלא תאמרו באשר אני שמח בנתינת התורה כי ח"ו הוי כמוכר מפני רעתה, דזה אינו אלא לטובתכם, ואפילו הכי אני שמח, והא ראייה שהרי המלאכים נתאוו לה ומשה רבינו דחה אותם באמר להם כלום למצרים ירדתם, ולפי"ז על כרחך דלא על דם נשלם הזמן, ועכצ"ל דהלילות השלימו הזמן, דהיה להם דין עבד עברי דאינו עובד רק ביום.

ומעתה אין לפרש מה דכתיב ויקחו לי תרומה, שיקחו משלי מביזת מצרים, דזה אינו, שהרי הביזה הגיע להם מתורה הענקה, אלא ודאי מה דכתיב ויקחו לי תרומה אתיא לומר דכביכול הקב"ה נמכר עמה, כי קשה לו לפרוש ממנה, ומעתה אין שום הו"א לומר דמפני רעתה מכרה, דהרי גם אחר המכר קשה לו לפרוש ממנה, אלא ודאי לטובתכם ניתנה.

ואיתא במס' ב"ב (דף ק"ט:) דבנות צלפחד היו מסופקין בזה אי ארץ ישראל מוחזקת מאבותינו או לא, אם מה דכתיב ונתתי אותה לכם מורשה, הפי' דהוא ירושה להם מאבותיהם, או מורישין ואינם יורשין ואינה מוחזקת עיי"ש.

והקשה בס' צידה לדרך דלכאורה מה ספק יש בזה, דהרי מוכרח דהפי' של מורשה הוא ירושה היא להם דהא כתיב תורה צוה לנו משה מורשה וגו', ושם ודאי לא שייך לפרש מורישין ואינם יורשין וא"כ ע"כ דפי' מורשה היינו ירושה, ותירץ דשם דרשינן אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, ולכן אין ראייה משם.

ולפי"ז יוכל האדם לבוא לידי טעות ח"ו לומר שהתורה ניתן לרעה, דאל"כ אמאי שמח הקב"ה דהוא המוכר, והלא מנהגו של עולם דהמוכר עצב, וע"כ דלכן שמח משום דמכרה מפני רעתה עיי"ש.

אך לכאורה יש להוכיח דהקב"ה לא מכרה מפני רעתה, דאיתא במדרש רבה פרשת תרומה (פרשה ל"ג-א), ויקחו לי תרומה, יש לך מקח שמוכרו נמכר עמו, אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם התורה כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה, משל למלך שהיה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך אל ארצו וליטול את אשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטולה איני יכול דאשתך היא, אלא זו טובה עשה לי כל מקום שאתה הולך קיטון עשה לי שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטולה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם עיי"ש, הרי שהתורה חביבה אצלו יתברך, עד שכביכול הקב"ה נמכר עמה כי קשה לפרוש ממנה וכנ"ל, ועל כרחך דלאו מפני רעתה מכרה.

אך במדרש תנחומא (אות ה) איתא פירוש אחר על ויקחו לי תרומה, א"ר יהודה בר סימון, אמר הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שאתם גומלים עלי, י"ג דברים שהפרשתם לי כנגד י"ג דברים שעשיתי לכם במצרים וכו' עיי"ש, ולפי"ז י"ל דזה שאמר הכתוב ויקחו לי משלי, דהיינו ממה שלקחת משלי מביזת מצרים.

אך לפימש"כ בספרי פרשת ראה (פיסקא ק"ב-ט"ו) דביזת מצרים היה מדין הענקה, כדכתיב בפרשת ראה (פרשה ט"ו-י"ד) הענק תעניק לו וגו', וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, רצ"ל כשם שהיית עבד במצרים והענקתי לך, כמו כן גם הענק תעניק לו עיי"ש, לפי"ז לא שייך לומר ויקחו לי משלי, שהרי הביזה היה שלהם מדין הענקה, אך כבר כתבו המפ', דזה דביזת מצרים הוא בשביל הענקה זהו רק אי נימא דהיה להם דין עבד עברי, דאז שפיר בדין שיקבלו הענקה, אבל אי נימא דהיה להם דין עבד כנעני, לא היה שייך בהם חובת הענקה.

ולכאורה יש להוכיח שהיה להם דין עבד עברי, דאיתא בפרקי דר' אליעזר (פרק מ"ז) דהטעם דיצאו בני ישראל ממצרים קודם הזמן, משום דשעבדו בהם גם בלילות וקיי"ל במסכת עבדים (פ"ב-מ"א) דעבד עברי אינו עובד אלא ביום, ולכן נחשב להם הזמן ככפול, ובוה נחשב להם ת"ל שנים במצרים עיי"ש, ומוכח מכאן שהיה להם דין עבד עברי, וביזת מצרים שקיבלו הוא מתורת הענקה, ומעתה אין לפרש מה דכתיב ויקחו לי תרומה היינו לי משלי כנ"ל, ועכצ"ל דויקחו לו תרומה קאי להא דכביכול הקב"ה נמכר עמה, ומוכח דלאו מפני רעתה מכר התורה וכנ"ל.

ועכצ"ל ויקחו לי היינו דכביכול הקב"ה נמכר עמה כי קשה להשי"ת לפרוש מן התורה, ומעתה בוודאי לא מפני רעתה מוכרה, אלא לטובתכם לשכון שכינתו בתוכם מחמת זכות התורה, ולכן ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה עכ"ד הבתי נפש.

ובדרכו נוכל לומר באופן אחר, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח.) ויתיצבו בתחתית ההר, א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם וכו' עיי"ש, ולפי"ז לכאורה י"ל דקבלת התורה לא היה בה טובה לישראל, דאי היתה טובה לישראל מדוע הוכרח לכופם ולאיים עליהם שיקבלוה, ועל כרחך דבלי כפיית ההר לא יחפצו לקבלה, משום שהתורה אינה טובה עבורם.

אך י"ל לפימש"כ בספר יציב פתגם (פרשת משפטים) עה"פ ויראו את אלקי ישראל וגו', ד"ל הטעם דהקב"ה כפה עליהם ההר בעת קבלת התורה, דהלא כתיב בפרשת יתרו (פרשה י"ט-כ) וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר וגו', וכתוב בפרשת ברכה (פרשה ל"ג-ב) ה' מסיני בא וגו', וכדי שלא יסתכלו ויהנו מזיו השכינה, כפה עליהם את ההר כדי לכסות מראה עיניהם עכ"ד, [ועיין בספר המקנה עמ"ס קידושין בהקדמה (אות ג), ונשנית בספר הפלאה עמ"ס כתובות (דף ז') ד"ה מקדש שכתב, דכפיית ההר כגיגית לא היתה כדי לכפותם, רק היתה לשם חופה וקידושין עיי"ש]. ולפי"ז לא היתה קבלת התורה ע"י כפיה ואונס.

ובספר קול יעקב (פרשת שמיני), לפרש המדרש וידום אהרן מה הול"ל וביום השמיני ימול בשר ערלתו, דהנה חטאם של נדב ואביהוא היתה על שהציצו בשכינה, כמש"כ רשיז"ל עה"פ (שמות כ"ד-א) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלוקים וגו' עיי"ש, אך יש להוכיח ממצות מילה דמותר להסתכל בשכינה, שהרי אמרו חז"ל במדרש תנחומא פרשת אמור (ס"י ז'), דלכן אמרה תורה מילה לשמונה, כדי שיעבור עליו שבת ויראה את פני השכינה, וז"ש המדרש במעלת אהרן דשתק כשנענשו נדב ואביהוא על שהציצו בשכינה, דהיה יכול להתרעם ולומר דמהא דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו, מטעם כדי שיראה את פני השכינה, מוכח דמותר להסתכל בשכינה, וא"כ למה נענשו, ועכ"ז שתק עכ"ד.

אך לפי"מ דמבואר בזוה"ק (ח"ב דף ס"ו:) וברבינו בחיי דמצות מילה הוא כענין קרבן, ועיין במדרש ויקרא רבה (פרשה כ"ז-י) א"ר יצחק משפט אדם ומשפט בהמה שוים, משפט אדם וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ומשפט בהמה וביום השמיני והלאה ירצה עיי"ש, ועיין בילקוט פרשת לך (אות פ"א) דכל מי שהוא מגיש את בנו למילה כאלו כהן גדול מקריב מנחתו ונסכו על גבי המזבח עיי"ש, הרי שמצוות מילה לשמונה הו"ל דומיא כהקרבן קרבן להשי"ת, ולכן כשם שקרבן מיום השמיני והלאה ירצה כך המילה, ולפי"ז ליכא ראייה דמותר להסתכל בשכינה.

וכתב בספר בגדי אהרן פ' בראשית (דף י"ד מדפ"ס) דזה שייך רק למ"ד יש אם למקרא, ואזלינן בתר הקרי ולכן י"ל אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, אבל אי ס"ל יש אם למסורת א"כ ע"כ דפי' תיבת מורשה הוא דירושה היא להם, ושפיר מוכח דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, וכ"כ בספר משען המים עה"ת (פ' אמור).

ולפי"ז נמצא דאי ס"ל יש אם למקרא אין לנו ראייה דארץ ישראל מוחזקת כיון דיש לפרש לשון מורישין ואינם יורשין, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת מוכרח דארץ ישראל מוחזקת דע"כ פי' מורשה הוא ירושה, כדחזינן בפסוק תורה צוה לנו משה מורשה.

ואיתא במסכת שבת (דף ק"ט), בעא מיניה רבי מר' ישמעאל ברבי יוסי, עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין (לעושר גדול כזה), א"ל בשביל שמעשרין שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר עיי"ש, וכן איתא במסכת תענית (דף ח.) ואמר ר' יוחנן מאי דכתיב עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר וכו' עיי"ש.

אמנם י"ל דזה תליא אי ס"ל יש אם למקרא או יש אם למסורת, עפימש"כ בספר לחמי תודה (דף ק"ג), לפרש מאמר חז"ל במסכת אבות (פרק ג' משנה י"ג), מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר, דדרשא הנ"ל עשר בשביל שתתעשר א"ש רק למ"ד יש אם למסורת, דכיון דבגוף התורה לא הזכיר נקודות, שפיר י"ל דדרשינן תעשר בשי"ן ימנית, משא"כ למ"ד יש אם למקרא ואזלינן בתד הקרי, וכיון דהקרי הוא בשי"ן שמאלית לא שייך לדרוש מכאן דזוכין לעושר, דבשי"ן שמאלית אין פירושו עשירות, וזה כוונת המשנה מסורת סייג לתורה היינו דיש אם למסורת, ולכן מעשרות סייג לעושר, דשפיר דרשינן עשר בשביל שתתעשר דזוכין לעשירות בשביל מצות צדקה עכ"ד.

ולכאורה צ"ב דאמאי נימא דארץ ישראל אינה מוחזקת מאבותינו, הלא אברהם החזיק בה כדכתיב בפרשת לך (פרשה י"ג-ג) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה וגו', ועכצ"ל דקודם מתן תורה היה לאבותינו דין בן נח, ובן נח אינו קונה בחזקה, עיין בספר פרשת דרכים (דרוש א) שהאריך בזה.

ומעתה מבואר דברי המדרש, ושמחת בכל הטוב אין טוב אלא תורה, ושמא תאמר היאך אפשר לשמוח בתורה, הא המוכר דהיינו הקב"ה שמח בה, ובוודאי מפני רעתה מכרה, עז"א לפיכך משה מזהיר לישראל עשר תעשר, וכפל לשונו להורות עשר בשביל שתתעשר, והיינו דס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז ס"ל דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו, דאברהם אבינו קנה את ארץ ישראל בדין חזקה, ומעתה עכצ"ל דהיה לאבותינו דין ישראל, ומעתה היה דינם במצרים כעבד עברי דשייך בהם הענקה, ומעתה אין לפרש מה דכתיב ויקחו לי תרומה משלי זה ביזת מצרים, דהא ביזת מצרים היה כדין בתורת הענקה,

דבכה"ג סד"א דנשים חייבות למול את בנם, כיון דאשה כי תזריע וילדה זכר דאשה מזרעת תחלה יולדת זכר, וכיון שעיקר יצירת הזכר בא מן האשה ראוי הוא שיהיה המצוה באשה יותר מבאיש, ולכן איצטריך קרא דאותו ולא אותה דאינה מחויבת למול את בנה עכ"ד.

וברבינו בחיי (ר"פ תוריי) כתב דכל אחד נולד ממינו, הזכרים נולדים מכוחו של האב, והנקיבה מכוחה של האם עיי"ש, וכתב בספר תורת נתנאל (פ' תוריי), דזה תליא אי ס"ל חוה מצלע נבראת או דו פרצופין נבראו, דאי מן הצלע נבראת, א"כ הוה יצירת הנקיבה מן האיש, ולכן אמרינן איש מזרע תחלה יולדת נקבה ואשה מזרעת תחלה יולדת זכר, אבל אי ס"ל דו פרצופין נבראו י"ל דזכר מן האיש ונקבה מן האשה עכ"ד, ולפי"ז מוכח מקרא דאותו דחוה מצלע נבראת.

ואיתא במסכת ברכות (סג), דרש רב נחמן בר רב חסדא, מאי דכתיב וייצר ה' אלקים את האדם בשני יודי"ן, שני יצרים ברא הקב"ה, אחד יצר טוב ואחד יצר רע, מתקיף לה רב נחמן בר רב יצחק, אלא מעתה בהמה דלא כתיב בה וייצר לית ליה יצרא, והא קא חזינן דמזקא (שמזקת) ונשכא ובעטא, אלא כדר' ירמיה בן אלעזר, דאמר ר' ירמיה בן אלעזר, דו פרצופין ברא הקב"ה באדם הראשון (שני פרצופין בראו תחלה אחד מלפניו ואחד מאחוריו וצלחו לשנים ועשה מן האחד חוה), שנאמר אחור וקדם צרתני (לשון צורה דהיינו שני פרצופין) עיי"ש.

וכתב בספר אמרתי אחכמה (דף ל"ז), דזה תליא אי יש אם למקרא או למסורת, דהכתיב הוא בשני יודי"ן וייצר, משא"כ הקרי הוא בחד יו"ד לחד, ומעתה למ"ד יש אם למסורת ואיכא ב' יודי"ן, אז יש לדרוש דהוה ב' יצירות ודו פרצופין נבראו, משא"כ למ"ד יש אם למקרא והוה בחד יו"ד אז אמרינן דמצלע נבראת עכ"ד.

ומעתה יבואר דברי המדרש, ושמחת בכל הטוב, אין טוב אלא תורה, דהקב"ה נתן לנו התורה לטובתינו, ושמא תאמר אמאי הוצרך הקב"ה לכופף את בני ישראל כדי לקבל התורה, עז"א המדרש, לפיכך משה מזהיר לישראל עשר תעשר וגו', ודרשינן מינה עשר בשביל שתתעשר, ומינה דס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז ס"ל דו פרצופין נבראו, ומעתה ע"כ דלכן צריכין קרא דאותו למעט נשים, משום דמילה הוה כקרבן, ומעתה י"ל דלכן מלין לשמונה, ולךא כדי שיסתכל בשכינה, דאסור להסתכל בשכינה, והיינו טעמא דכפה עלינו את ההר, ולא ח"ו מפני איזה חסרון בתורה, כי אין טוב אלא תורה ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ולכאורה יש להביא ראיה דמילה הוה כקרבן, דאיתא במסכת קידושין (דף כ"ט), דנשים פטורות ממ"ע דמילה, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים ודרשינן אותו ולא אותה, והקשו התוס' דלמ"ל קרא דנשים פטורות תיפ"ל דהוה מ"ע שהזמן גרמא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות עיי"ש.

וכתב בספר נחלת יעקב יהושע (פרשת וירא) לתרץ קושית התוס', לפימ"ש"כ בספר מעיין החכמה לתרץ קושית התוס' במסכת קידושין (דף ל"ז), ד"ה הקבלות, דלמ"ל קרא למעט נשים מסמיכה ושאר עבודות, תיפ"ל דהוי מצות עשה שהזמן גרמא דהא כל העבודות אינן אלא ביום דכתיב וביום צוותו, וכתב לחדש דבקדשים אמרינן דנשים חייבות אף דהוה מ"ע שהזמן גרמא, לפי"ז דמסקינן במסכת קדושין (דף ל"ה), דהא דנשים פטורות במ"ע שהזמן גרמא ילפינן מתפילין, דהוקשה כה"ת כולה לתפילין ותפילין איתקש לת"ת, והני מילי בכל מצות התורה, אבל בקדשים דקי"ל דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, כמבואר במס' זבחים (דף מ"ט) ובמס' תמורה (דף כ"א), ולפי"ז לענין קדשים לא ילפינן להא דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, כיון דילפינן לה מתפילין ותפילין עצמה מת"ת, ומשו"ה שפיר איצטריך קרא למעט נשים מעבודות הקדשים, דמשום טעמא דמ"ע שהזמן גרמא לא הוי פטרינן להו ממצוות דקדשים עכ"ד.

ולפי"ז המדרש הנ"ל דמצוות מילה לשמונה הו"ל דומיא כהקרבן קרבן להשי"ת, ולכן כשם שקרבן מיום השמיני והלאה יצוה כך המילה, א"כ הוי מצות מילה כמצות עשה דקדשים דנשים חייבות בהן אף דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ולכן אי לאו דגלי לן קרא דאותו ולא אותה, לא היינו פוטרין הנשים הימנו ולכן איצטריך קרא עכ"ד, ולפי"ז מוכח מכאן דמצוות מילה הוי כקרבן.

ובספר חוט המשולש פ' תזריע (שער המים) כתב לתרץ קושית התוס', לפי"ז דאיתא במסכת מגילה (דף ד'), אמר ריב"ל, נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס, וכתבו התוס', פירש רשב"ם שעיקר הנס בפורים היתה ע"י אסתר, וכן בחנוכה ע"י יהודית, ובפסח בזכות נשים צדקניות, והקשו התוס' דא"כ ל"ל הקישה לחייב נשים באכילת מצה, דכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו באכול מצה, תיפ"ל דעיקר הנס באה על ידן עיי"ש.

הרי מבואר מדבריהם דאף דסד"א דנשים פטורות ממצה משום דהוה מ"ע שהזמן גרמא, מ"מ ראוי לחייבם משום דעיקר הנס באה על ידן, ולפי"ז מיושב קושית התוס' דלמ"ל קרא דאותו ולא אותה תיפ"ל משום דהוה מ"ע שהזמן גרמא,